

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

جامعه شناسی (۱)

رشته های ادبیات و علوم انسانی – علوم و معارف اسلامی

پایه دهم

دوره دوم متوسطه

وزارت آموزش و پرورش

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

جامعه‌شناسی (۱) - پایه دهم دوره دوم متوسطه - ۱۱۰۲۲۰

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری

علی انتظاری، حمید پارسانیا، نعمت‌الله کرم‌الهی، عبدالحسین کلاتری، لطیف عبیوضی، محمدتقی عینی‌زاده، محمدمهدی ناصری، شهلا باقری، الدوز تبریزی، رقیه رودسرایی، ربابه فتحی، فهیمه میرصانع (اعضای شورای برنامه‌ریزی) - اصغر اسلامی‌تنها، فرشته انصاری، آرزینا بیدقی، حسین سوزنجی، سجاد صفار هرنندی، محمدشریف متولی‌الموتی، فریدون ملای بحری، علی نوری، سیدمحمدحسین هاشمیان (همکاران شورای برنامه‌ریزی) نصرالله آقاجانی، حمیدپارسانیا، مهدی طغیان، لطیف عبیوضی، نعمت‌الله کرم‌الهی، شمس‌الله مریجی (اعضای گروه تألیف) - سید اکبر میرجعفری، علیرضا کاهه (ویراستار)

اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری) - مجتبی زند(طراح گرافیک) - سوروش سعادت‌مندی (صفحه‌آرا) - محمدعباسی (طراح جلد) - فاطمه باقری‌مهر، زهرا ایمانی‌نصر، رعنا فرج‌زاده دروئی، فاطمه گیتی‌جبین، زینت بهشتی شیرازی، ناهید خیام‌باشی، راحله زادفتح‌اله (امور آماده‌سازی)

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۹۲۶۶-۸۸۳۰، کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وبگاه: www.irtextbook.ir و www.chap.sch.ir

شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران تهران: کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش) تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹

شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

چاپ چهارم ۱۳۹۸

نام کتاب:

پدیدآورنده:

مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:

شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:

مدیریت آماده‌سازی هنری:

شناسه افزوده آماده‌سازی:

نشانی سازمان:

ناشر:

چاپخانه:

سال انتشار و نوبت چاپ:

شابک ۳-۲۵۴۶-۵-۹۶۴-۹۷۸

ISBN: 978-964-05-2546-3

خود فراموشی و نادیده انگاشتن ابعاد لایتناهی روح آدمی و بی‌توجهی نسبت به استعداد های بشر در پیمودن سیر کمالات و فضایل اخلاقی، دردی است که اغلب جوامع بشری بدان مبتلا گردیده‌اند و حاکمیت تکنولوژی و زندگی ماشینی و سلطه ماده‌گرایان و دنیاپرستان بر بخش وسیعی از جهان از یکسو و ناتوانی مکاتب و اندیشه‌های مختلف در ارائه مسیری روشن و تفسیری مطمئن از انسان، بر این سیر قهقراپی و از خودبینی‌گانی افزوده‌اند. در این میان تنها منادیان توحید و انبیا و پاسداران حریم ارزش‌ها و معنویت‌ها بوده‌اند که تربیت انسان را وجهه جهاد مستمر خویش قرار داده و هم‌نوا با چراغ عقل و ندای فطرت، جامعه انسانی را به سوی کمالات و ارزش‌های متعالی هدایت کرده‌اند.

امام خمینی «قَدِيسَ بَرَهُ»

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع، بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست

۱	فصل اوّل: زندگی اجتماعی
۳	■ درس اوّل: کُنش‌های ما
۳	کُنش ما انسان‌ها چه ویژگی‌هایی دارد؟
۶	کُنش ما چه آثار و پیامدهایی دارد؟
۱۰	■ درس دوم: پدیده‌های اجتماعی
۱۰	کُنش اجتماعی چیست؟
۱۲	پدیده‌های اجتماعی کدام‌اند و چگونه شکل می‌گیرند؟
۱۷	■ درس سوم: جهان اجتماعی
۱۷	چه تصویری از جهان اجتماعی دارید؟
۲۰	گستره جهان اجتماعی کجاست؟
۲۵	■ درس چهارم: اجزا و لایه‌های جهان اجتماعی
۲۵	جهان اجتماعی از چه اجزایی تشکیل شده است؟
۲۹	لایه‌های جهان اجتماعی کدام‌اند؟
۳۴	■ درس پنجم: جهان‌های اجتماعی
۳۴	جهان اجتماعی یا جهان‌های اجتماعی؟
۳۷	آیا جهان‌های اجتماعی، تاریخ (سرگذشت و سرنوشت) یکسانی دارند؟
۴۱	■ درس ششم: پیامدهای جهان اجتماعی
۴۱	آیا جهان اجتماعی صرفاً تابع خواست و اراده افراد است؟
۴۳	پیامدهای جهان اجتماعی فرصت‌اند یا محدودیت؟
۴۶	فرصت‌ها و محدودیت‌های جهان متجدّد کدام‌اند؟
۵۱	■ درس هفتم: ارزیابی جهان‌های اجتماعی
۵۱	قلمرو واقعی و آرمانی جهان اجتماعی کدام است؟
۵۳	قلمرو واقعی و آرمانی جهان اجتماعی را چگونه ارزیابی کنیم؟
۵۵	آیا حق و باطل، تابع جهان‌های اجتماعی‌اند؟

فهرست

۶۱	فصل دوم: هویت
۶۳	■ درس هشتم: هویت
۶۳	در مورد هویت چه می‌دانید؟
۶۷	هویت فردی و اجتماعی چه نسبتی باهم دارند؟
۷۲	خودآگاهی یا ناخودآگاهی؟
۷۵	■ درس نهم: بازتولید هویت اجتماعی
۷۵	جامعه‌پذیری چه نقشی در بازتولید هویت اجتماعی دارد؟
۷۷	کنترل اجتماعی چه نقشی در بازتولید هویت اجتماعی دارد؟
۸۲	■ درس دهم: تغییرات هویت اجتماعی
۸۲	تحرک اجتماعی چیست؟
۸۴	فرصت‌ها و محدودیت‌های تغییرات هویتی کدام‌اند؟
۸۹	■ درس یازدهم: تحولات هویتی جهان اجتماعی
۸۹	هویت جهان اجتماعی چیست؟
۹۱	فرایند تحولات هویتی جهان اجتماعی چگونه است؟
۹۶	■ درس دوازدهم: تحولات هویتی جهان اجتماعی
۹۶	ارتباط جهان‌های اجتماعی در چه صورتی به تحولات فرهنگی منجر می‌شود؟
۱۰۰	از خودبیگانگی فرهنگی چیست؟
۱۰۳	■ درس سیزدهم: هویت ایرانی (۱)
۱۰۳	هویت ایرانی در گذر زمان، چه تحولاتی به خود دیده است؟
۱۰۶	انقلاب اسلامی چه تأثیری بر هویت ایرانی دارد؟
۱۱۱	■ درس چهاردهم: هویت ایرانی (۲)
۱۱۱	
۱۱۶	■ درس پانزدهم: هویت ایرانی (۳)
۱۱۶	چه رابطه‌ای میان جهان اجتماعی و نظام سیاسی آن وجود دارد؟
۱۲۰	نظام‌های سیاسی چه انواعی دارند؟
۱۲۵	■ درس شانزدهم: هویت ایرانی (۴)
۱۲۵	جمعیت هر جامعه چه رابطه‌ای با هویت آن دارد؟
۱۳۱	منظور از هویت اقتصادی جامعه چیست؟

سخنی با دانش آموز

دانش آموزان عزیز

سلام

از اینکه تصمیم گرفتید رشته ادبیات و علوم انسانی و علوم و معارف اسلامی را برای ادامه تحصیل انتخاب کنید خوشحالییم و این تصمیم و انتخاب را به شما تبریک می‌گوییم. انتخابی زیباست که رسالتی سنگین به دنبال دارد. علوم انسانی و معارف اسلامی مسیر شناختن و ساختن خویشتن، دیگران و جوامع انسانی است. رشته ادبیات و علوم انسانی و علوم و معارف اسلامی در دوره متوسطه، دروس مختلفی دارد. جامعه‌شناسی یکی از آنهاست که امسال و سال‌های آینده کم‌وبیش با مباحث آن آشنا می‌شوید. کتاب حاضر در دو فصل و شانزده درس تنظیم شده است.

فصل اول روایت زندگی اجتماعی انسان‌هاست. در این فصل می‌خوانید که انسان‌ها براساس آگاهی و اراده عمل می‌کنند و در ارتباط با هم، جهان اجتماعی را پدید می‌آورند. جهان اجتماعی با ایجاد فرصت‌ها و محدودیت‌هایی روابط انسان‌ها را با طبیعت، ماورای طبیعت، دیگران و خودشان سامان می‌بخشد و از این طریق زندگی مشترک آنها را ممکن می‌سازد. از آنجا که آگاهی‌ها و اراده‌ها متفاوت‌اند، جهان‌های اجتماعی گوناگونی شکل می‌گیرند که شیوه‌های زندگی متفاوتی پدید می‌آورند. سپس ملاک‌هایی برای نقد و ارزیابی جهان‌های اجتماعی معرفی می‌شود تا شما بتوانید با استفاده از آنها درباره جهان‌های اجتماعی داوری کنید.

فصل دوم روایت هویت یا «کیستی؟» انسان‌هاست. در این فصل ابتدا از ابعاد فردی و اجتماعی هویت سخن می‌گوییم که ما را به بررسی رابطه فرد و جهان اجتماعی می‌کشاند. هویت اجتماعی افراد، حاصل عضویت آنها در جهان اجتماعی و هویت جهان اجتماعی حاصل فرهنگ آن است. هویت اجتماعی افراد و هویت فرهنگی جهان اجتماعی به یکدیگر وابسته‌اند. از این رو تداوم و تحول هویت جهان اجتماعی مطرح می‌شود و هویت ایرانی در گذر زمان بررسی می‌گردد.

استفاده مطلوب از کتاب حاضر مستلزم حضور فعال و پرشور شما در کلاس درس و بهره بردن از دانسته‌ها و تجربه‌های ارزشمند دبیران می‌باشد. تلاش کنید با همدلی و همراهی با دوستان و دبیران خود در مباحث کلاس شرکت کنید. سعی کنید خوب بشنوید، خوب بخوانید، خوب بگویید، خوب پیرسید و خوب بنویسید. این مهارت‌ها لازمه خوب اندیشیدن و خوب زندگی کردن شماست.

در این راستا فعالیت‌های زیر در کتاب گنجانده شده است:

● هر درس به دو یا سه بخش تقسیم شده است. در هر بخش، موقعیت یادگیری طراحی شده که هدف آن برانگیختن علاقه و کنجکاوی شماسست. پرسش‌های مطرح شده در این موقعیت یادگیری را با دقت بخوانید و با استفاده از دانسته‌ها و تجربه‌های خود به آنها پاسخ دهید و پس از مطالعه متن درس، پاسخ‌های اولیه خود را با پاسخ‌های کتاب مقایسه کنید.

● در هر درس، فعالیت‌هایی با عناوین مختلف مانند «گفت‌وگو کنید»، «نمونه بیاورید»، «تأمل کنید» و ... وجود دارد. این فعالیت‌ها را با نظارت و هدایت دبیران محترم در جریان کلاس انجام دهید.

● «بخوانیم و بدانیم» راهی است برای علاقه‌مند کردن شما به مطالعه بیشتر. چه خوب است به جای مراجعه به «کتاب‌های کمک درسی» غیرمفید از «کتاب‌های غیردرسی» مفید استفاده کنید تا در دانسته‌ها و تجربه‌های علما و اندیشمندان شریک شوید.

● تصویرها، جدول‌ها و نمودارها در انتقال محتوای درس‌ها به شما کمک می‌کنند. در آنها تأمل کنید و اگر علاقه‌مند بودید تصویرهایی را که مناسب می‌دانید به ما پیشنهاد دهید.

● صفحه پایانی هر درس شامل سه بخش «مفاهیم کلیدی»، «خلاصه کنید»، «آنچه از این درس آموختیم» است:

۱. **مفاهیم کلیدی:** هر درس درباره یک مفهوم کلیدی و چند مفهوم فرعی تألیف شده است. سعی کنید مجموعه مفاهیم اصلی و فرعی آن را بیابید.

۲. **خلاصه کنید:** ابتدا پرسش‌های مهمی را که هر درس در پی پاسخ دادن به آنهاست، پیدا کنید تا بتوانید مطالب مهم را از مطالبی که اهمیت کمتری دارند تشخیص دهید. می‌توان گفت شما در این بخش یا مفاهیم کلیدی را تعریف می‌کنید یا رابطه آنها را در قالب یک گزاره یا جمله می‌نویسید.

۳. **آنچه از این درس آموختیم:** در این بخش، خود را در جایگاه معلم و مؤلفان کتاب قرار دهید. وقتی با قصد آموزش به دیگران، درس را بخوانید آن را بهتر و عمیق‌تر می‌فهمید و وقتی بنویسید، بهتر فکر می‌کنید. نوشته‌های خود را بخوانید و به نوشته‌های دیگران هم خوب گوش کنید، آنها را با یکدیگر مقایسه کنید و با هدایت دبیر خود بهترین نوشته را انتخاب کنید و به نام نویسنده آن در این قسمت بنویسید.

● تألیف یک درس را به عهده شما گذاشتیم تا تمرین نویسندگی کنید.

ارزشیابی این درس، به دو شکل زیر انجام می‌شود.

الف) ارزشیابی مستمر که شامل موارد زیر می‌شود:

■ حضور فعال و پرشور در کلاس و شرکت در بحث و گفت‌وگوهای کلاسی

■ انجام فعالیت‌های کلاسی

■ همکاری در کارهای گروهی

■ پرسش‌های کلاسی به صورت کتبی و شفاهی (این پرسش‌ها از تمامی عناصر کتاب از جمله «بخوانیم و بدانیم» صورت می‌گیرد)

■ انجام فعالیت‌های پژوهشی، نوآوری‌ها و خلاقیت‌های علمی، ادبی و هنری

ب) ارزشیابی پایان هر نیم‌سال که به صورت کتبی و براساس بارم‌بندی مشخص انجام می‌شود.

شورای برنامه‌ریزی علوم اجتماعی، دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری